TÜRKİYE'NİN BAĞIMSIZ TÜRK CUMHURİYETLERİYLE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ: TDT VE TÜRK DÜNYASI 2040 VİZYONU AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Bereket İlayda YAHNİ*

Özet: Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkileri güçlü ve işbirlikçi şekilde ilerlemektedir. Ülkeler demokratik birer ulus olarak gelişmeleri ve egemenliklerinde artış sağlamalarının, bilgi toplumu doğrultusunda işbirliğine dayalı adımlar atarak dünya barışına katkıda bulunabileceklerdir. Bugünkü küresel ticaretin ve siyasal sınırların yerini giderek ekonominin belirgin düzeyde alması bölgesel birliklerin ve teşkilatların kurulmasına öncülük etmiştir. Ülkeler için ticari işbirliğinde jeostrateji önemlidir. Bundan dolayı ilişkileri geliştirmek ve bunu belgelendirerek artıları ve eksileri tanımlayarak belli başlı problemleri çözmek istemektedirler. Aynı şekilde sıra sosyal ve kültürel işbirlikler de uyum sağlama açısından önemlidir. Günümüzden bu yana Türk Devletler Teşkilatı hedeflerinin 2040 vizyonu çerçevesinde geleceğe dair planlar, stratejiler, ekonomik bağlamda ilerleme ve bölgede güçlü hale gelmesi için adımlar atılmıştır. Başlangıçta küçük bir kuruluş olarak ortaya çıkan ve günümüzde daha güçlü adımlar atarak hedeflerini daha net bir şekilde ortaya koymuş, çalışmalarını da istikrarlı bir şekilde devam ettirip, geçmişte olduğu gibi bugün de birbirine daha sıkı bir şekilde sarılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Türk Dünyası İlişkileri, Türk Devletleri Teşkilatı, Ekonomi, Strateji ve İşbirliği, Türk Dünyası 2040 Vizyonu.*

Türkiye's Diplomatic Relations With The Independent Turkic Republics: Assessment in Regards to the 2040 Vision of TDT and Turkic World

Abstract: Turkiye's relationship with Turkish republics are developing strongly and cooperatively. As countries develop as democratic nations and increase their sovereignty, they will be able to contribute to world peace by taking cooperative steps towards the information society. Today's global trade and the gradual replacement of political borders by economic ones has led to the establishment of regional unions and organizations. Geostrategy is important for countries in trade cooperation. Therefore, they want to develop relations and document them, identifying the pros and cons and solving certain problems. Likewise, social and cultural cooperation is important for harmonization. Today, within the framework of the 2040 vision of the goals of the Organization of Turkic States, steps have been taken for future plans, strategies, economic progress and strengthening in the region. The Organization of Turkic States, which emerged as a small organization in the beginning, has taken stronger steps today and has put forward its goals more clearly, continues its work steadily and hugs each other more tightly today as in the past.

Keyword: *Turkic World Relations, Organization of Turkic States, Economy, Strategy and Cooperations, Vision of The Turkic World 2040.*

GİRİŞ

Bu araştırma açık kaynaklardan alıntılanan bilgilerle oluşturulmuştur. Metinde belirtilen kaynaklar, alıntı yapılan bazı makaleler ve internet siteleridir. Bağımsızlık sonrası Türk devletlerinin Türkiye ile ilişkileri analiz edilmiştir. Dış politikada Türkiye'nin rol model olarak aktör konumunda olması medya ve çevresel faktörler üzerinden değerlendirilmiştir. Türkiye'nin dış politikadaki bazı söylemleri analiz edilmiş olup avantajlar belirlenmeye çalışılmıştır. Türk Dünyası 2040 vizyon belgesine ilişkin Türk Devletleri arası işbirliğine dayalı yol haritası hangi konum ve şartlar altında değerlendiğini anlamamızı sağlamayı hedeflemektedir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın genel yapısı incelenerek ortak ekonomik, sosyal, kültür ve dil çatısı altında Türk Dünyası 2040 vizyonu çerçevesinde ele alınmıştır.

Türklerin tarih boyunca farklı nedenlerle ana yurtlarından göç etmiş ve farklı coğrafyalarda yeni yerleşim yerleri edinmiştir. Göç ettikleri bölgelerde bazıları devletler kurarak, bazıları aşiretlerden imparatorluklara yükselerek, bazıları da göçebe veya yarı göçebe topluluklar olarak varlıklarını sürdürdüler. Ancak, hangi düzeyde olursa olsun, Türkler tarih boyunca siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel ilişkileri belirli bir düzeyde sürdürmüşlerdir. Bu ilişkiler bazen rekabet odaklı olurken bazen de dostluk ve iş birliği odaklı olmuştur.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

DOI :10.30546/100981.1.2024.0144

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile ilişkileri aslında eski yıllara dayanmaktadır ama bu durum SSCB sonrası Bağımsızlığını ilan eden Türk devletleri ile ivme kazanmıştır. 1991 öncesi tek bağımsız ülke Türkiye Cumhuriyetidir. Dolayısıyla sosyalist sistemden liberal sisteme geçişte Türkiye rol model olmuştur. Bu model uluslararası toplum tarafından ilgiyle karşılanmış olup siyasi çevre ve medya tarafından kabul görmektedir (Yüce, 2022: 36). Türkiye, Türk dış politikasında Türk Cumhuriyetleriyle ilişkilerini öncelikli hedefleri arasına almıştır. Türkiye, bu ülkelerle kültürel, tarihi ve dilsel bağlarını önemsiyor ve bu bağları güçlendirmeye çalışmaktadır.

1. Jeostrateji için Jeopolitik Önem

Jeopolitik, kendi döneminin bir ürünüdür ve net bir tanımı olmamak üzere tanımlamalara göre evrim geçirmiştir. Tanımlar zamanla değişebilir ve jeopolitiği etkileyebilir. Günümüzde de modern dünya siyasetini açıklarken bile jeopolitikten faydalanırız. Bu bağlamda coğrafyanın gücünü temsil eden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Jeopolitik sabit değildir, değişken olup aynı kalmamaktadır. İşgal ettiği alan ile coğrafi karakteri yani ada, kıta, kenar veya kıta içerisinde devlet olabilme durumudur. Fakat Jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurları da vardır; Mekân bağlamında ülke veya bölgenin hudutları, arz üzerindeki yeri, coğrafi karakterleri değişmeyen unsurlarıdır. Kuvvet bağlamında değişen unsurları sosyal-kültürel değerleri, ekonomik değerleri, politik değerleri ve askeri değerleri de değişebilen unsurlardır. Jeopolitikte zaman algısı, genellikle kısa, orta ve uzun vadeli perspektifleri içerir. Kısa vadeli zaman algısı, mevcut olayları ve hemen gelecekte beklenen gelişmeleri kapsar. Ayrıca analistlerin, stratejistlerin ve politika yapıcıların mevcut durumu, geçmişi ve geleceği anlama ve çözümleme sürecini yönlendirmektedir (İlhan, 1985: 612). Jeopolitik olayların ve değişimlerin sürekli bir evrim içinde olduğu anlayışı, bu alandaki zaman algısının dinamik ve sürekli değişen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Örnek olarak dağlar ve nehirler yerinden oynamıyor ama onun algılanma biçimi etkileri değiştirebilmektedir. Algılanan bölge, algılayan kişi, algılanan zaman üçgeninde bakıldığında bu konjonktür içerisinde değişim gösterebilmektedir. Jeopolitiği anlamamız için durduğumuz yer yani haritada nerede olduğumuz, bir de durduğumuz yerden nereye ne zaman baktığımız önemlidir. Coğrafyayla kurduğumuz anlam dünyası zamanla değişmektedir. Bu durum Spykman'a göre Avrasya'yı kontrol eden de dünyayı kontrol edebilmektedir (AA'dan aktaran Erenel, 2021).

Türk dünyası için kritik bir jeopolitik önemdir. Bu nedenle, ulaştırma konusunun önemli olduğu ve Türk Konseyi'nin bu konuyu ele alması gerekmektedir. Ortak hareket etme yaklaşımının, karşılaşılan sorunların çözümü için önemli olduğu, bu nedenle Türk Konseyi'nin ulaştırma konusunda birlikte hareket etme ve sorunları çözme konusunda önemli bir rol üstlenmesi gerekmektedir (Akçapa, 2023).

1.1. Türk Dünyasının Jeopolitik Durumu

Birleşmiş Milletler tarafından tanınan altı bağımsız Türk cumhuriyeti arasında Türkiye Cumhuriyeti, 1991 öncesinden bu yana bağımsız olan tek ülkedir. Azerbaycan Türk Cumhuriyeti ve Orta Asya, SSCB'nin 1 Ekim 1991'de dağılmasından sonra bağımsız hale gelmiştir. 1991 hayatta kalmak için 'ulus inşa etme programına' katıldı. 1 yılında Sovyet döneminde uygulanan politikalar sonucunda Türkiye'nin kimliği göz ardı edilmiş ve aralarında Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın da bulunduğu tüm Orta Asya ülkeleri ilk olarak toprak devleti ve devamlılığı politikasını uygulamaya koymuşlardır. Bugün üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biri, bağımsızlık öncesi dönemde tek partinin (Komünist Parti) hakim olduğu diktatörlük kültürünün bağımsızlıktan sonra da devam ettiğidir. SSCB döneminde oluşturulan ve uygulanan politikalar nedeniyle bu ülkenin liderliğindeki devlet başkanları farklı bir dış politika izlemeye karar verdiler. Bu nedenle bazı

Türk cumhuriyetleri Rusya ile ilişkilerini güçlendirirken, bu ilişkiler geçmişte olduğu gibi SSCB ile de devam etmiştir, bazıları ise ABD, İngiltere ve Çin gibi ülkelerle ilişkilerini geliştirme kararı almıştır. Bütün bunlar Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan ve Orta Türkiye Cumhuriyeti (site) arasında ayrı ülkelerin oluşmasının yolunu açtı. Türkmenistan tarafsızlık ilkesini kabul ederken, Kırgızistan, Özbekistan ve Kazakistan Şangay İşbirliği Örgütü'ne dahil edildi. Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının %20'sini işgal ettiği ve üyesi olduğu Güvenlik Konseyi'nin üyesi arasında Kırgızistan, Özbekistan ve Kazakistan da yer almaktadır (Akengin, 2017). Bağımsız devletlerin ayrılması sırasında, Sovyet döneminde uygulanan coğrafi yapı ve nüfus kontrolü politikaları nedeniyle yaşanan sorunlar, azınlıklar arasında çatışmalara neden olmuş ve bunların neredeyse tamamı Türkiye Cumhuriyeti'ne miras kalmıştır. Kırgızistan ile Özbekistan arasında Kırgızistan'daki Özbekler ve Özbekistan'daki Karakalpaklar bu kategorideki örneklerden bazılarıdır. Aynı şekilde, özellikle Orta Asya Türk Cumhuriyeti arasındaki sınır anlaşmazlıklarının da dikkate alınması gerekmektedir. Her Türk cumhuriyetinin toprak kaynakları farklı olmasına rağmen bu ülkelerin ekonomik temelleri farklıdır. Ekonomiyi destekleyen kaynakların her ülkede aynı olmaması sonuçta ülke nüfusunun göç etmesine yol açmaktadır. Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan ekonomilerini doğalgaz ve petrole odaklarken, Kırgızistan'ın ekonomisi tarıma dayanmaktadır.

Ekonomiyle ilgili vurgulanması gereken bir diğer nokta da bu ülkelerin konumuna bağlı olarak kıtanın su ve su azlığı iklim koşullarına sahip olmasıdır. Orta Asya'nın en önemli su kaynakları olan Amu Derya ve Sir Darya nehirleri ve bu nehirlerin beslediği Aral Gölü gibi su kaynaklarıyla ilgili ülkelerde sudan yararlanma konusunda sorunlar yaşandığıdır. Bu bölümde dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, Sovyetler Birliği döneminde izlenen politikalar ve hakim olan komünist ideolojinin din alanını geride bırakması sonucunda otoritelerin politikalarının 'Din' alanına yönelmesidir. Dünyada bağımsızlık sonrası dönem her cumhuriyette farklı ilkelere dayanıyordu. Ülkeler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi, izlenmesi gibi konularda siyaset ve dini alanda atılan adımlar büyük rol oynamaktadır. Kafkasya Türk Cumhuriyeti'ni ve Orta Asya'yı oluşturan halk kitleleriyle en önemli ortak noktamızı "Türklük" oluşturmaktadır. Türklük kavramı her cumhuriyetin kendi ulusunun kökenini ortaya çıkarırken Türk Cumhuriyetlerinin kimliklerinin her bir üst kimlik gibi algılandığı ve bundan ötürü bir ayrım algısı yaratabilmektedir (Akengin, 2017).

2. Türk Devlet Teşkilatı (TDT)

Türkiye, Türk Devletleri ile çok sayıda zirve gerçekleştirmiştir. Türk Konseyi'nin oluşması bu zirvelerin sonucudur. Ancak Türkiye'nin NATO ittifakında yer alması, Türk Cumhuriyetlerinin de bağımsızlık öncesi Sovyetler Birliği etkisinde kalması o dönem ilişkileri sekteye uğratmıştır. Bununla birlikte bağımsızlığını ilan eden Türk Cumhuriyetleriyle beraber çok yönlü ilişkiler hızla gelişmiştir. Türkiye'nin Türk Devletleri'nin bağımsızlığını tanımasından itibaren stratejik ilişkileri belirginleşmeye başlamıştır. Etnik, tarihi, ve kültürel bağların var olması çok yönlü ilişkileri birbirine yakınlaştıran unsurlardır (Akçapa, 2023: 476). Bu birliğin kurulması kurumsallaşması ve ortak işbirlikler için yetkin adımlar atılması gerekmektedir.

Uluslararası bir kuruluş olarak Türk Devlet Teşkilatı ilk olarak Türk Dili Konuşan Ülkeler Konseyi adı altında tarihinde merkezi İstanbul olarak 3 Ekim 2009 tarihli 9. Zirvede Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanmıştır. [1] Türk Devletleri'nin bağımsızlığının 30. yıldönümünde yapılan Zirve'de, kuruluşun adı "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirilmiş ve Türkmenistan Teşkilata gözlemci üye olarak katılmıştır.

3. 2040 Vizyon Belgesi ve Anlayışı

[1] https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa

2040 vizyon belgesi "*Dünya çapında hızlı değişimleri ve onların üzerimizdeki etkilerini tanımak ve ele almak için stratejik bir vizyon gerektiren bir çağda yaşamaktayız."*[2] diye başlamaktadır. Jeopolitik düzlemlerde stratejik bakış açısına sahip olmak günümüzde bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu anlamda, "hazırlık, dayanıklılık ve uyum sağlama" kavramlarını öne çıkarıyor, sistemi eleştirel bir şekilde eleştiriyor ve uluslararası sistemin daha verimli, işbirlikçi ve temsili olmasının önemini vurgulamaktadır. Türk ülkeleri bu sorunun çözümüne olumlu katkılarda bulunabilir. Vizyon 2040 kapsamında TDT üyesi devletlerin, uluslararası yükümlülüklerinden taviz vermeden ve hiçbir ülkeye karşı çıkmadan, ulusal ve grup olarak daha güçlü olabilmeleri için güçlendirilmesi amaçlanıyor. Örgütün kuruluş belgesi olan Nahçıvan Sözleşmesi'nde[3] yer alan hususlar vizyonda da yeniden teyit ediliyor. Ancak hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, dayanıklılık, sürdürülebilirlik, kapsayıcılık, hesap verebilirlik, verimlilik ve şeffaflık gibi terimler belgede sıklıkla yer almaktadır. Bu nedenle Vizyon 2040'ın küresel bir vizyona sahip bölgesel unsurlar üzerine inşa edildiği açıktır (Baki, 2022).

Devlet başkanlarının önümüzdeki yirmi yıl içinde TDT'ye liderlik etme taahhütleri ve direktifleri gibi iki ana bölüme ayrılan 2040 vizyonu, Türkiye'nin iş birliğinin başından itibaren güçlendiğini açıkça ifade etmekte ve Üye Devletlerin işbirliğini güçlendirme yönündeki siyasi iradesi de bu gücü güçlendirmektedir. TDT'de işbirliği sektörleri esas alınarak hazırlanan Vizyon metni, "Siyasi ve Güvenlik İşbirliği ", "Ekonomik ve Sektörel İşbirliği" (ulaştırma-gümrük, bilgi teknolojisi, enerji, turizm, sağlık, çevre, tarım sektörü). İnsani işlerde kuruluşlar, yardım ve kalkınma.) Genel olarak bu belge, hem bölgesel hem de küresel olarak zamanın ihtiyaçlarını açıkça ortaya koymakta ve bu hedefe ulaşmak için atılması gereken somut adımları açıkça göstermektedir. Bu nedenle Vizyon 2040'ın uygulamaya konması başlı başına jeostratejik bir adımdır.

4. Orta Asya Türk Devletlerinin ve Türkiye'nin Ekonomi Potansiyeli

Bilindiği üzere, Türkiye'nin kardeş ülkeleri arasında ticari, ekonomik ve yatırım iş birliğini teşvik etmek amacıyla 16 Mart 2023 tarihinde Ankara'da Türk Yatırım Fonu'nun (TYF) kurulmasına ilişkin anlaşma imzalanmıştı. Bu sözleşmenin onay süreci tamamlanmış olup, yakın gelecekte çalışmaların başlaması beklenmektedir. Türk Yatırım Fonu işbirliğiyle İstanbul'da Türk Dünyası Finans Merkezi'nin kurulması, Türkiye'nin gelecekteki Doğu-Batı mali işbirliğinin kilit merkezlerinden biri olmasını sağlayacaktır. Ayrıca Türkiye'nin bölgedeki jeopolitik önemi artacak ve TDT üyesi ülkeler arasında ekonomi politikalarının orta ve uzun vadede uyumlaştırılması yönünde önemli bir adım olacaktır. Bu, Türk dünyasında ticaret, savunma ve teknoloji gibi alanlarda önemli ortak yatırımların önünü açacaktır (Bağırzade, 2011).

Üstelik TDT'nin ticari potansiyeli de yavaş yavaş keşfediliyor. TDT üyesi ülkeler arasındaki ticaret hacmine bakıldığında, her ülke arasındaki ticaret hacminin halen potansiyelinin oldukça altında olduğu söylenebilir. TDT'nin gözlemci üyeler dahil toplam yüzölçümü 4,8 milyon metre kare, nüfusu yaklaşık 174 milyon kişi, gayri safi yurt içi hasılası 1,6 trilyon doların üzerinde, dış ticaret miktarı 1,2 trilyon dolar, ekonomik büyüklüğü ise 4,5 trilyon dolardır. Trilyon dolarların yanı sıra çeşitli doğal kaynaklar ve kaynaklar Ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle büyük bir ekonomik potansiyele sahiptir. Bu arada üye ülkeler arasındaki ticaret miktarı şu anda yaklaşık 40 milyar dolar olduğu görülmektedir. TDT'nin kurulmasıyla birlikte üye ülkeler arasında üst düzey yoğun ziyaretler ve bu ziyaretler

[2] Bkz. 2040 Vizyon Belgesi. https://turkicstates.org

[3] Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi); Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından 3 Ekim 2009'da Nahçıvan Anlaşması'yla kurulmuş olup Türk devletleri arasında işbirliğini teşvik etmek amacıyla uluslararası bir örgüt olarak kurulmuştur. Bkz. https://www.turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkinda# .

sonucunda imzalanan protokoller her ülkenin dış ticaretini olumlu etkilemiş, üye ülkeler arasındaki dış ticaret hacmi kat kat artmıştır. Ancak üye ülkeler arasındaki dış ticaret ve yatırım hacminin artırılması, temel zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. TDT üyesi ülkelerin ekonomik yapılarına bakıldığında Türkiye ve Macaristan'ın üretim odaklı ekonomik yapıları varken, diğer ülkelerin ise hammadde ihracatı odaklı ekonomik yapıları bulunuyor. Benzer ekonomik yapıya sahip ülkeler arasındaki ticaret hacmini artırmak da son derece zordur. Bu nedenle TDT üyesi ülkelerin ticaret hacminin artırılması için çeşitli stratejik kararların alınması gerekmektedir (SETA Raporu, 2023).

5. Türk Devletlerinde Sosyal ve Kültürel İşbirliği

Dünyamız yıllar boyunca Sovyetler Birliği'nde dünyayı sarsan olaya tanık oldu. Rusya'nın gücünü ve kapalı rejimini temsil eden ideolojinin sonu, dünyayı yeni ülkelerle karşı karşıya getirdi. Moskova, Bağımsız Devletler Topluluğu adına yeni bir adım atmak istese de bölünmüş ülkeyi birleştirme çabası sürüyor; Birliğin eski cumhuriyetlerinin karşılaştığı bağımsızlık rüzgarları, geri kalanlarla ekonomik ve sosyal uyumun sağlanmasına yol açtı. Niteliği itibarıyla, soy ve kültürel değerler açısından bir ve aynı olan Türkiye'nin bu ülkeyle kuracağı veya sürdüreceği ilişkiler, dünyadaki diğer ülkeden elbette farklı olacaktır. Açıkçası çok farklı olacaklar ve bu nedenle sağlam ve sağlam bir temel üzerine inşa edilmelidir. Türkiye şu ana kadar sessiz kalmayı ve dışarıdaki Türk dünyasını dinlememeyi tercih etti. Ancak olay, Türkiye'yi bağımsız devletler olan Türkiye'nin, Rusya'nın ve diğer ülkelerde farklı durumlarda yaşayan Türk toplumunun dikkatini çekti. Bunun temel nedeni elbette yukarıda da belirttiğimiz gibi bu ülke/ulus ve federal örgütle aynı kültürel kökende olan Türkiye'nin demokratik, çoğulcu bir parlamento gibi değer ve uygulamaları bulmuş olmasıdır. Din ve vicdan özgürlüğü ve piyasa ekonomisi de Tecrübenin kat ettiği mesafedir. Son dönemde çeşitli dengelerle birlikte anlaşılan jeopolitik durum, Türkiye'yi geçmişe göre farklı bir konuma, yeni dünya liderleri arasına sokuyor. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geleceğinde Türk dünyasının oynayabileceği rolü bildiği ve tanıdığı görülmüştür. Ama her şeyden önce sürekli tartışılan yeni dünya yapılarında Türkiye, Türkiye dünyasını ve Türkiye'yi görmek istiyorsa siyasi iradesini açıkça ortaya koymalıdır. Ülke yetkililerinin yıllar içinde çeşitli zamanlarda yaptıkları açıklamalar, yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik aceleci ve planlanmadan, farklı düzeylerde imzalanan ikili ve çok taraflı anlaşmalar bu yönde bir eğilimin varlığını göstermektedir (Türkiye- Türk Cumhuriyetleri İlişkileri Raporu Özeti, 1995).

Bu durumda Türkiye, üzerinde mutabakata varılan zamanda Türkiye Cumhuriyeti ve Türk dünyasında jeopolitiğini belirleyen sosyal ve kültürel faktörleri, dünyada varmak istediği konumla bağlantılı olarak değerlendirme ihtiyacıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye, Sovyetler Birliği'nin son yüzyıldaki sosyal ve kültürel politikalarının 'Sovyet halkı' üzerinde, Moskova ve Türkiye Cumhuriyeti kontrolündeki Türkiye üzerinde bıraktığı izlere rağmen, çoğu zaman fiili başarılarını değerlendirmemektedir. Bu ülkenin insanlarıyla kültürel işbirliğini her zaman kültürel işbirliği şeklinde göstererek, sorunsuz bir ortamda ilişkilerini geliştirebileceğini düşünen Türkiye, bu davranışın olumsuz sonuçlarını görmeye başlamıştır.

6. Türkiye'nın Dış Politikasında Türk Dünyası İle İlgili Söylemleri

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Türk Devletleri Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi Sonrası Basın Toplantısında Yaptığı Konuşma, 17 Ekim 2022, İstanbul

"…*Dönem Başkanlığımızın temasını "Yeşil Teknolojiler ve Dijital Çağda Akıllı Şehirler" olarak belirlemiştik. Yenilikçi bir yaklaşımla gelecek nesillere çevre bilinci ve yüksek yaşam koşullarını sağlayacak adımları bugünden atmamız çok önemlidir…"* [4].

Enerji, evrenin ve insanoğlunun var oluşundan ayrılması olanaksız olup kaliteli ve güvenilir kaynaklardan sağlanması gereken ve kesintisiz erişmek zorunda olduğumuz yaşamsal bir gereksinimdir. Deyim yerindeyse bunlarla adeta özdeş ve yaşamın sürebilmesi için olmazsa olmaz bir kavramdır. Aynı şekilde dünya çapında da ulus devletlerin güç unsurunu da belirleyici özelliği vardır. "Yeşil Teknolojiler ve Dijital Çağda Akıllı Şehirler" teması, çevre bilincinin ve sürdürülebilir yaşam koşullarının önemini vurgulamakta ve bu doğrultuda uluslararası işbirliğine ve politikalara dikkat çekmektedir.

2040 vizyon belgesinde Üye Devletler arasındaki enerji işbirliği konusunda bir değişim ve ilerleme hedefinin vurgulanmış olup ifade edilen anahtar noktalarda, enerji çeşitliliği ve temiz/yeşil enerjiye, enerji alanında sadece bir tedarikçi-tüketici ilişkisinden daha fazlasının hedeflendiği belirtmektedir. Artık sadece enerjiyi satan ve alan ülkeler arasında bir ilişki değil, aynı zamanda temiz ve yeşil enerji kaynaklarına odaklanan bir işbirliği söz konusudur. Bu, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltma ve çevresel sürdürülebilirliği artırma çabalarını yansıtıyor. Daha İleri Teknoloji Tabanlı İşbirliğinde enerji işbirliğinin daha ileri teknolojiye dayalı bir yapıya doğru kaydırılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu, yenilenebilir enerji teknolojileri, enerji depolama çözümleri, akıllı şebeke sistemleri ve diğer yenilikçi enerji teknolojileri gibi alanlarda daha fazla işbirliği ve yatırım yapılmasını ima eder. Mevlüt Çavuşoğlu, enerji sektöründe sürdürülebilirlik, güvenlik ve verimlilik odaklı bir işbirliğinin hedeflendiğini ve bu doğrultuda teknolojik gelişmelerin önemli bir rol oynayacağını vurgulamaktadır.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Türk Devletleri Teşkilatı Dışişleri Bakanları Toplantısında Yaptığı Konuşma, 10 Kasım 2022, Semerkant

"…İstanbul Zirvesi'nde kabul ettiğimiz Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi uzun vade için önemli bir adım oldu. Bunun ilk 5 yıllık uygulama kılavuzu olan strateji belgesini nihai hale getirmek Dönem Başkanlığımızın önceliklerinden birisiydi. Bunların hayata geçirilmesini sağlamak hepimizin ortak görevi…"[5]

Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi'nin uzun vadeli stratejik bir belge olduğu ve Türk dünyasının geleceği için önemli bir adım olduğunu vurgulamaktadır. Belgenin ilk 5 yıllık uygulama kılavuzunun hazırlanması, Türkiye'nin önceliklerinden biri olduğunu ve bu belgenin somut eylemlerle desteklenerek hayata geçirilmesi için atılacak adımlara işaret etmektedir. Çavuşoğlu, belgenin hayata geçirilmesinin herkesin ortak görevi olduğunu vurguluyor. Bu, Türk dünyası ülkelerinin ve paydaşlarının belgeyi desteklemesi ve uygulaması için birlikte çalışması gerektiğini ifade eder. Çavuşoğlu'nun ifadesi Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi'nin kabul edilmesinin önemine ve belgenin uygulanması için ortak çaba gerekliliğine işaret ediyor.

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dışişleri Sempozyumunda Yaptığı Konuşma, 13 Nisan 2023, İstanbul

"…Kıbrıs'ta, doğu Akdeniz'de, Ege'de hakkımızı-hukukumuzu savunarak büyük Türk dünyasını Türk Devletleri Teşkilatı'nda birleştirerek soydaşına, akraba topluluğuna, din kardeşine dünyanın neresinde olursa olsun sahip çıkarak vazifemize devam ediyoruz…" [6]

---

[4] https://www.disisleri.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-turk-devletleri-teskilati-disisleri-bakanlari-konseyi-sonrasi-basin-toplantisinda-yaptigi-konusma.tr.mfa

[5] https://www.disisleri.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-turk-devletleri-teskilati-disisleri-bakanlari-toplantisinda-yaptigi-konusma-10-11-2022.tr.mfa

[6] https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-cumhuriyetin-100-yilinda-turk-disisleri-sempozyumunda-yaptigi-konusma-13-4-2023.tr.mfa

Çavuşoğlu, Türk Dünyası'nın haklarını ve hukukunu savunmaya kararlı olduğunu ifade ediyor. Bu bölgelerdeki jeopolitik ve deniz yetki alanlarına ilişkin konular Türkiye için önemli stratejik konular arasında yer alıyor. Bu yüzden Türk Dünyasının birleştirilmesi Türk Devletleri Teşkilatı gibi platformlar aracılığıyla Türk dünyasını bir araya getirmeye vurgu yapmaktadır. Büyük Türk Dünyasını teşkilat çatısı altında birleştirmesi liberal bir anlayışı ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Türk dünyası ile olan bağlarını güçlendirmeyi ve ortak çıkarlar doğrultusunda işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda dünyanın neresinde olursa olsun soydaş, akraba ve din kardeşlerine sahip çıkma evrensel bir tasarı olarak ideal bir dünyaya işaret eder. Bu bağlamda sahip çıkma vurgusu güvenlik açısından önem arz etmektedir. Türkiye'nin etnik, kültürel ve dini bağlarını vurgulayarak, Türkiye'nin bu gruplara karşı sorumluluğunu ve bağlılığını ifade etmesini sağlar. Bu sözler, Türkiye'nin dış politikasında bölgesel ve küresel düzeydeki stratejik hedeflerini yansıtıyor ve ülkenin uluslararası ilişkilerdeki temel prensiplerine işaret etmektedir.

Sonuç

Genel değerlendirme tamamlandığında Orta Asya'daki bağımsız Türkiye Cumhuriyetleri insanların yetkinliği, yüksek eğitimi ve yeraltı zenginliğinin varlığı, değerlendirilmesi gereken önemli avantaj ve yeteneklerdir. Bu ülkelerin Rusya'nın uzun komünist-ideolojik hükümet geçmişinden, istikrarsız demokrasi deneyiminden ortaya çıkması, çeşitli ekonomik ve güvenlik örgütlerinin parçası olması ve siyasi olarak kapalı ülkeler olması bir sorun olarak. Ancak Orta Asya ülkelerinin nüfusunun etnik yapısı ve kültürel entegrasyonun ileri düzeyde olması, Orta Asya'yı yukarıda belirtilen farklılıkların siyasi ve siyasi zayıflıkların etkilerini ortadan kaldıran barışçıl bir bölge haline dönüştürebilir. Bu çalışma boyunca ele alınan konu, Türkiye'nin Türkiye Cumhuriyetleri ile ilişkilerde sıklıkla vurgulanan bağların belli bir etkisi vardır. Bağımsız ve tutarlı bir politikanın eksikliği doğrultusunda gelişmesini engellemektedir. Bu aynı zamanda önemi konusunda şüphecilik yaratmaktadır. Örneğin, küresel aktörlerin algısının aksine Solmadıkları veya kayıtsız kalmayacakları alanlarda ilişkiler güçlenme eğilimindedir. Öte yandan, durumun böyle olmadığı yerlerde ilişkiler zayıflar veya sorunlu hale gelebilmektedir ve siyasi ilişkilerde, dünya aktörlerinin birbirlerine karşı duyarlılığı Türk dünyasını etkileyebilir.

Söz konusu Türkiye ile bu ülkeler arasındaki işbirliğine dayalı çok yönlü ilişkilerin gelecekteki potansiyel imkanlarını görmek gerekmektedir. Çünkü 2040 vizyon belgesi ve Türk Dünyası Teşkilatı ile stratejik olarak ilerlerse ortak bir noktada buluşmak mümkün. Bu noktada öncelikli olarak Türkiye'nin, Türk Dünyası ile kuracağı ilişkilerini sosyal, kültürel, eğitim, dil ve ekonomi alanlarında yapacak oldukları jeostratejik faaliyetleri istikrarlı bir şekilde yürütmeleridir.

KAYNAKÇA

AA. Tarihi dönüm noktası: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi. https://www.aa.com.tr/tr/analiz/tarihi-donum-noktasi-turk-dunyasi-2040-vizyon-belgesi/2425103 Erişim Tarihi 08.04.2024.

Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(34), 473-491.

Akengin, Hamza, Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekân Yönetimi, Pegem Akademi, Ankara 2017.

Akengin, Hamza. "Türk Dünyası Ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme". Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi 4, sy. 1 (Ağustos 2017): 1-11.

Bağırzade, E. R. (2011). *Türk Cumhuriyetleri Arasında Ticari İşbirliği: Mevcut Durum Ve Perspektifler*. Istanbul Journal of Sociological Studies(41), 41-60.

Baki, P. (2022). *Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi ve Türk İş Birliğinin Artan Jeostratejik Önemi.* Kritik Dergi. https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-

dunyasi-2040-vizyon-belgesi-ve-turk-is-birliginin-artan-jeostratejik-onemi . Erişim Tarihi: 05.04.2024

Erenel, F. (2021). Jeopolitik Teoriler ve Avrasya'nın Merkezinde Güç Savaşları. Avrasya Dosyası, 12(1), 1-29.

İLHAN, S. (1985). Jeopolitik ve Tarihle İlişkileri. BELLETEN, 49(195), 607-624.

https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa

Yüce, M. SETA Raporu. *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Ve Türkiye İle İlişkiler.* https://setav.org/assets/uploads/2022/03/R195.pdf . 2022.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Dünyada Küreselleme Ve Bölgesel Entegrasyonlar (At, Nafta, Pasifik) Ve Türkiye (At, Efta, Kei, Türk Cumhuriyeleri, İslam Ülkeleri, Eco) İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Türkiye - *Türk Cumhuriyetleri İlişkileri Raporu Özet*. Yayın No: Dpt: 2410 – Öik: 471

Türk Devlet Teşkilatı. Türk Dünyası 2040 Vizyonu. https://turkicstates.org Erişim Tarihi: 10.04.2024

https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf Erişim Tarihi: 08.04.2024